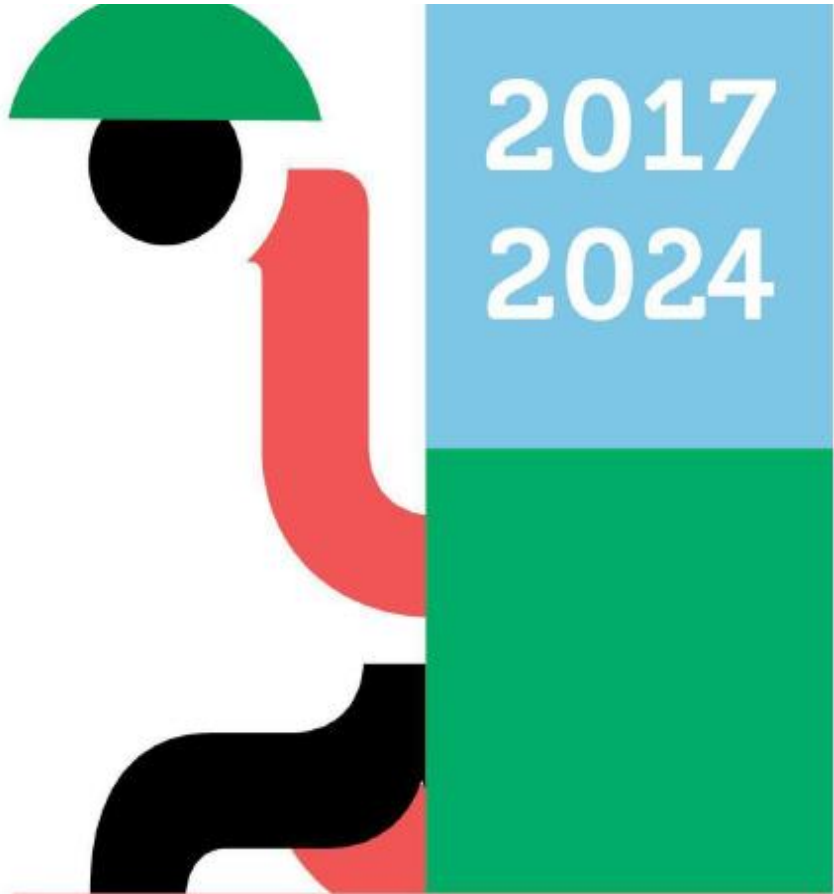

Strategisch Plan Geletterdheid

Evaluatie

Strategisch plan
geletterdheid 2017-2024

Samenvatting Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024

Inleiding

Het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024 zet de lijnen uit voor het geletterdheidsbeleid in Vlaanderen. Het Plan brengt de verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse Regering samen met acties en engagementen van een verzameling partners uit het veld. Dit derde Strategisch Plan wou een verschuiving van het projectmatige naar een structurele verankering entameren. In dit evaluatierapport van het Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024 stelden we drie essentiële doelen voorop: 1) het in kaart brengen van de geletterdheidssituatie in Vlaanderen, 2) onderzoeken in welke mate de genomen acties en engagementen behaald zijn, en 3) deze engagementen evalueren naar hun structurele verankering.

Tabel 1 Strategische doelstellingen uit het SPG 2017-2024 (Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024, 2017).

	Strategische doelstelling	Aanpak
SD1	We zorgen voor een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties , opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren.	preventie
SD2	We zetten in op het verhogen van geletterdheid binnen de familieomgeving om het doorgeven van laaggeletterdheid van generatie op generatie te doorbreken.	preventie remediëren
SD3	We versterken de geletterdheidscompetenties van werkzoekenden en werkenden in het kader van hun beroepsopleiding, hun traject naar werk of binnen hun tewerkstelling, om de kans op het vinden en behouden van werk te verhogen en hen in staat te stellen bij te blijven met de evoluties op de arbeidsmarkt.	compenseren remediëren
SD4	We versterken geletterdheidscompetenties van mensen in armoede , om hun kansen te vergroten om uit de armoede te geraken en hun participatie aan de samenleving te verhogen.	compenseren remediëren
SD5	We zetten in op het verhogen van de digitale geletterdheid van jongeren en volwassenen, opdat zij meekunnen in de snel digitaliserende maatschappij.	Preventie compenseren remediëren

In de evaluatie staat beleidsleren centraal als motief. Hiertoe werden evaluatievragen geformuleerd, annex methodes voor dataverzameling en –analyse per evaluatievraag. Dit plan biedt daartoe voor het eerst een uitgewerkt evaluatiekader, steunend op een monitoringsysteem van objectieve en kwalitatieve meetindicatoren.

De evolutie van de geletterdheid in Vlaanderen tussen 2017 en 2024

Dit betreft de streefcijfers op basis van (inter)nationale onderzoeken die in het Strategisch Plan werden gekoppeld aan strategische doelstellingen.

In het achterhoofd houdend dat we voor vier doelstellingen geen uitspraken kunnen doen wegens het **ontbreken van recente data** (het is daarbij met name wachten de PIAAC-resultaten in het najaar van 2024), werd slechts één streefcijfer effectief bereikt: **90% van de 20- tot 34-jarigen haalt minstens een diploma hoger secundair onderwijs.**

Tabel 2 Aantal 20- tot 34-jarigen met minstens een diploma hoger secundair onderwijs, EAK.

Nulmeting 2017 EAK 2016	Tussentijdse meting 2021 EAK 2020	Eindmeting 2024 EAK 2022
87,3%	87,1%	90,4%

De meest recente gegevens uit de EAK tonen aan dat in 2022 90,4% van de 20- tot 34-jarigen minstens een diploma hoger secundair onderwijs behaalt. Dat betekent dat 9,6% van deze bevolkingsgroep laaggeschoold is. Het streefcijfer van 90% midden- en hogeschoolden is met andere woorden **bereikt**.

Tegenover deze toenemende scholarisatie staat evenwel een **daling over de ganse lijn van de prestaties van de laagste presteerders**, zoals blijkt uit de PISA-onderzoeken. De groep van 15-jarigen die niet het minimaal verwachte niveau bereikt, neemt significant toe voor

geletterdheid (bijna een kwart van de leerlingen in Vlaanderen). Ook voor gecijferdheid zien we een opvallende terugval (na initieel stabiel te zijn gebleven). Voor wetenschappen zien we het aantal laagpresteerders opnieuw gestaag en versnellend toenemen.

Tabel 3 Geletterdheid bij jongeren, PISA 2022, 2018, 2015.

	Nulmeting 2017	Tussentijdse meting 2021	Eindmeting 2024
	PISA 2015 ¹	PISA 2018 ²	PISA 2022 ³
Geletterdheid	17%	19%	23.9%
Gecijferdheid	17%	17%	22.4%
Wetenschappelijke geletterdheid	17%	18%	20.9%

De invloed van het thuismilieu (socio-economische achtergrond) op de prestaties van deze jongeren neemt daarbij toe in plaats van af. Daarbij heeft Vlaanderen in vergelijking met andere OESO-landen een **lagere sociaaleconomische eerlijkheid dan gemiddeld**.

Het aantal leerlingen uit het tweede jaar van de derde graad B-stroom dat de eindtermen behaalt, diende te stijgen naar 85% in 2024. Hier tonen de **PAV-peilingen evenwel een daling over de ganse lijn**, en significante dalingen voor functionele luistervaardigheid en functionele rekenvaardigheid.

Tabel 4 PAV-peilingen 2013-2021.

	Nulmeting 2017	Tussentijdse meting 2021	Eindmeting 2024
	Peiling PAV 2013	/	Peiling PAV 2021
Functionele leesvaardigheid	38%	/	34%

¹ <https://www.pisa.ugent.be/uploads/files/Vlaamse-resultaten-PISA-2015.pdf>

² <https://www.pisa.ugent.be/uploads/files/Vlaamse-resultaten-PISA-2018.pdf>

³ https://www.pisa.ugent.be/uploads/files/Vlaams-Rapport-PISA_2022.pdf

Functionele luistervaardigheid	39%	/	34%*
Functionele rekenvaardigheid	39%	/	26%*

* significant verschil ten opzichte van de PAV-peiling in 2013.

Daar waar de tussentijdse meting nog gewag maakte van een daling van het aantal **vroegtijdige schoolverlaters**, moeten we volgens de recentst beschikbare cijfers (2020-2021) **opnieuw een stijging** vaststellen tot 12% van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs.

Tabel 5 Vroegtijdig schoolverlaten, administratieve gegevens Ministerie van Onderwijs en Vorming.

Nulmeting 2017 VSV 2016-2017	Tussentijdse meting 2021 VSV 2019-2020	Eindmeting 2024 VSV 2020-2021
11,8%	9,4%	12%

Ook het **terugdringen van het aantal personen met een inkomen onder de armoederisicodrempel werd niet gehaald**. Volgens de EU-SILC-2022-enquête bedroeg dit aantal nog steeds 510 000. Ondanks een dalende trend, bevinden we ons dus nog ver van het vooropgestelde streefcijfer van 430 000 personen.

Tabel 6 Aantal personen met een inkomen onder de armoederisicodrempel, EU-SILC.

	Nulmeting 2017	Tussentijdse meting 2021	Eindmeting 2024
	EU SILC 2017	EU SILC 2020	EU SILC 2022
Aantal personen met inkomen onder de armoederisicodrempel	614 000	610 000	510 000

Procentueel aantal personen onder de armoederisicodrempel	10,5%	9,3%	7,7%
---	-------	------	------

Waar het Strategisch Plan bij de strategische doelstelling rond digitale geletterdheid geen directe streefcijfers opnam, vulden we dit aan via de sinds 2020 beschikbare Barometer Digitale Inclusie. Dat **46% van de burgers in Vlaanderen over onvoldoende digitale vaardigheden beschikt**, is een zorg die in de toekomst zeker dient meegenomen.

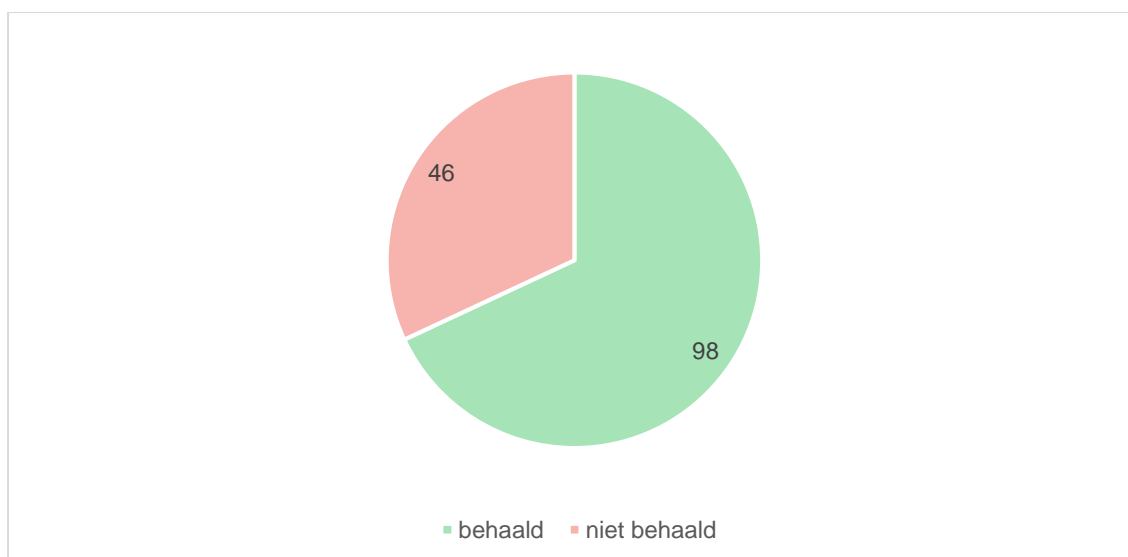
Vijf vooropgestelde streefcijfers werden dus niet behaald. Dit roept een aantal vragen op. Zo komt het ons voor dat sommige **streefcijfers al te optimistisch geformuleerd** zijn (bijvoorbeeld deze naar de halvering van het aantal vroegtijdig schoolverlaters). Daarnaast onderlijnen we de **noodzaak aan sneller volgende cycli van het onderzoek naar laaggeletterdheid**. Zo gooit de afhankelijkheid van oude PIAAC-cijfers en het ontbreken van nieuwe een sluier over het totaalbeeld. Dat kan mogelijks opgevangen worden met bijvoorbeeld het Dashboard Levenslang Leren. Intussen dient ook een re-evaluatie van relevante onderzoeken in het kader van de monitoring te gebeuren (de nieuw beschikbare Barometer Digitale Inclusie, de Vlaamse Toetsen,...).

De voorziene bevraging van laaggeletterden via een grootschalige, kwantitatieve vragenlijst bij Ligo-cursisten behaalde helaas een onvoldoende respons om als betrouwbare steekproef te kunnen fungeren in deze evaluatie. Deze modus operandi dient bekeken, opdat de stem van deze doelgroep in de toekomst ook beter kan worden gehoord.

Acties en engagementen door partners

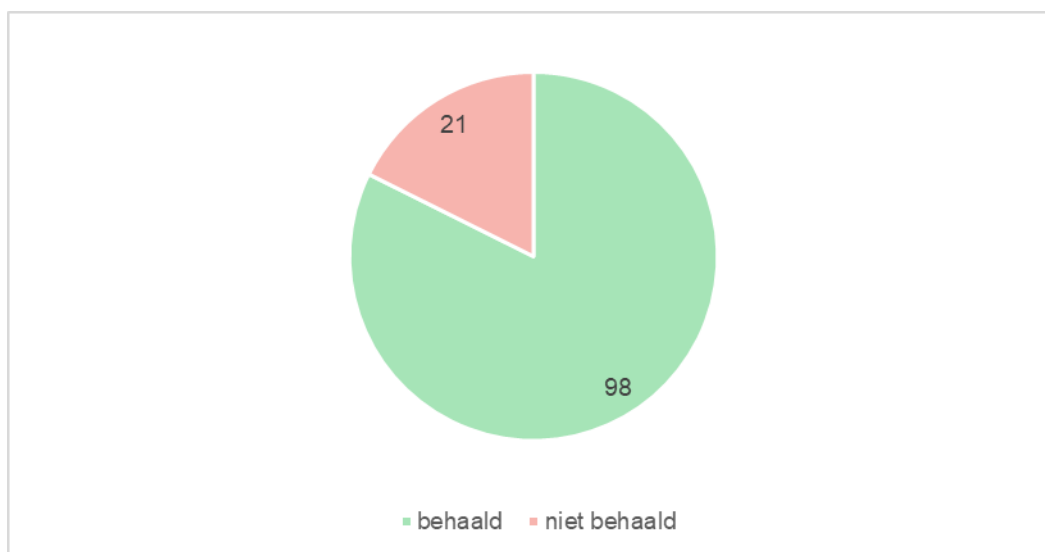
De mate waarin de **voorwaarden voor een succesvol geletterdheidsbeleid** in Vlaanderen vervuld waren tussen 2017 en 2024, bekijken we aan de hand van de acties en engagementen door onze partners, aan de hand van de outputrapportage die zij ons bezorgden. **In totaal behandelt deze evaluatie 144 onderscheiden acties en engagementen.** Die dataverzameling vond plaats tussen maart en eind mei 2023. Hier dient vooreerst opgemerkt de **acties waarvan geen (nieuwe) rapportage werd ontvangen.** We dienen te evalueren wat hiervoor de redenen zijn, en hoe dit bij toekomstige evaluaties kan worden geredieerd.

Figuur 1 Aantal acties behaald (n=144).

De grafiek toont dat op een totaal van 144 acties, er 98 kunnen worden beschouwd als behaald, tegenover 46 niet behaald. Procentueel uitgedrukt betreft het 68%. Let wel: dit is inclusief de acties waarvan geen rapportage is ontvangen. Laten we deze acties achterwege, dan komen we tot volgend diagram:

Figuur 2 Aantal acties behaald, exclusief niet gerapporteerd (n=119).

Het aantal niet gerapporteerde acties niet meegerekend, komen we tot een percentage van 82% behaalde acties, hetgeen betekent dat acties voornamelijk behaald worden.

De impact van de coronapandemie heeft een onmiskenbare impact gehad op de geletterdheidsacties van onze partners. Deze impact was voelbaar tot in 2022. Die impact was evenwel niet eenduidig negatief. Zo werden acties met betrekking tot digitale geletterdheid aangezwengeld, bijvoorbeeld door in te zetten op toestellen en kwalitatieve internettoegang voor elke burger. Naast deze positieve effecten, en ondanks de vele inspanningen en de creativiteit van onze partners, moeten we evenwel onthouden dat de gezondheids crisis de meest kwetsbaren het hardste heeft getroffen.

Wanneer we deze acties en engagementen bekijken volgens de fasering, moeten we vaststellen dat er weinig acties zijn waar niets rond is gebeurd (wel opnieuw hoge niet-rapportage).

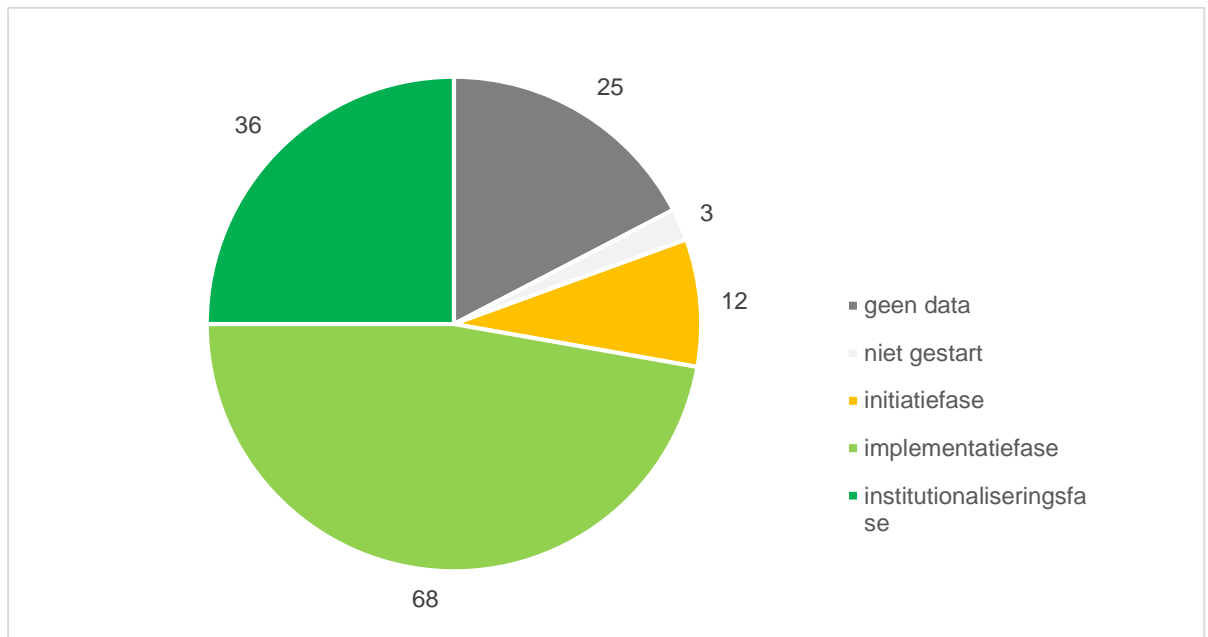
Tabel 7 Overzicht behaalde acties per SD.

Telling Behaald/niet behaald	behaald	niet behaald	aantal acties	Percentage behaald
SD1 Geletterdheid bij jongeren versterken	6	1	7	85,71%
SD2 Geletterdheid versterken in de familiecontext	23	3	26	88,46%
SD3 Geletterdheid versterken in de werkcontext	30	2	32	93,75%
SD4 Geletterdheid versterken in de armoedecontext	13	3	16	81,25%
SD5 Digitale geletterdheid versterken	6	1	7	85,71%
OA1 Volwassenenonderwijs versterken	10	2	12	83,33%
OA2 Geletterdheid versterken bij eerstegeneratiemigranten	12	3	15	80,00%
OA3 Inzetten op onderzoek	4	0	4	100,00%
Eindtotaal	104	15	119	87,39%

Proportioneel blijven veel samenwerkingen in de initiatiefase zitten, en er werd **een relatief lage mate van verankering** bereikt. In onderstaande grafiek merken we dat 36 van de 144 acties kunnen worden beschouwd als verankerd. Dat is exact een kwart (25%) van het totale aantal acties. Op te merken valt dat 68 acties van het totaal zich al in de implementatiefase bevinden. Wanneer we kijken naar het aantal behaalde acties (dus acties in de implementatiefase en acties in de institutionaliseringsfase samengeteld), dan betreft het percentage verankerde acties 35%. Al bij al duidt dit op een relatief lage mate van verankering die werd bereikt.

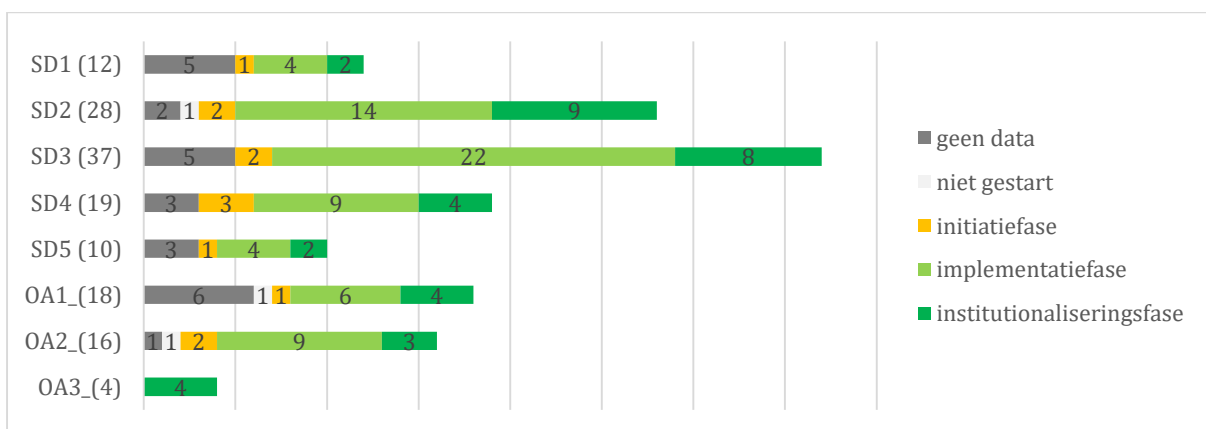
Hiertegenover staan 12 acties die zich in de initiatiefase bevinden. Op te merken valt dat slechts een minimum van het aantal acties niet werd opgestart. Wanneer we daarbij het aantal acties waarover we niet over data beschikken tellen, dan betreft dit samen 19% of een vijfde van het totale aantal acties; hetgeen veel is.

Figuur 3 Overzicht acties Strategisch Plan Geletterdheid (n=144).

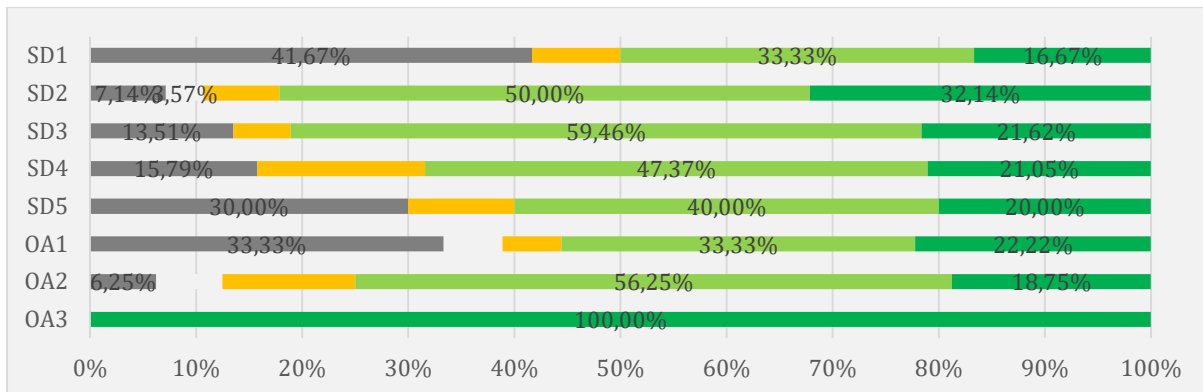
Weliswaar steken qua verankering met name de strategische doelstellingen gericht op de familieomgeving en de werkcontext boven de rest uit, maar voor nagenoeg elke strategische doelstelling valt op dat het grootste aandeel acties zich in de implementatiefase bevindt. **Overal ligt dus wel degelijk een grote focus op het uitvoeren van acties – niettegenstaande het budgetneutrale kader van het Strategisch Plan – maar er is nog veel ruimte voor groei met betrekking tot het effectief structureel verankeren van acties.**

Figuur 4 Structurele verankering per strategische doelstelling (n=144).

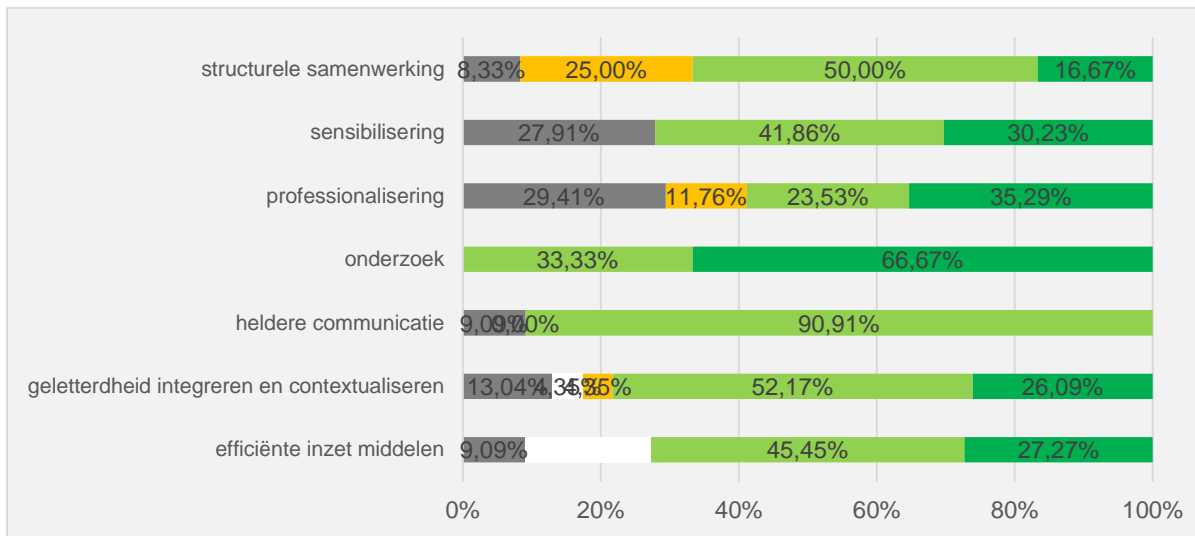
Als we dit vervolgens in onderstaande grafiek procentueel gaan uitsplitsen, dan zien we dit nog duidelijker. Wat opvalt is dat er – met uitzondering van SD2 en OA 2 – overal een minimum is aan niet-gestarte acties. Daarentegen is het aantal acties waarover we over geen data beschikken wel groot, met name bij SD1, OA1 en SD5.

Figuur 5 Structurele verankering van acties, procentueel bekeken.

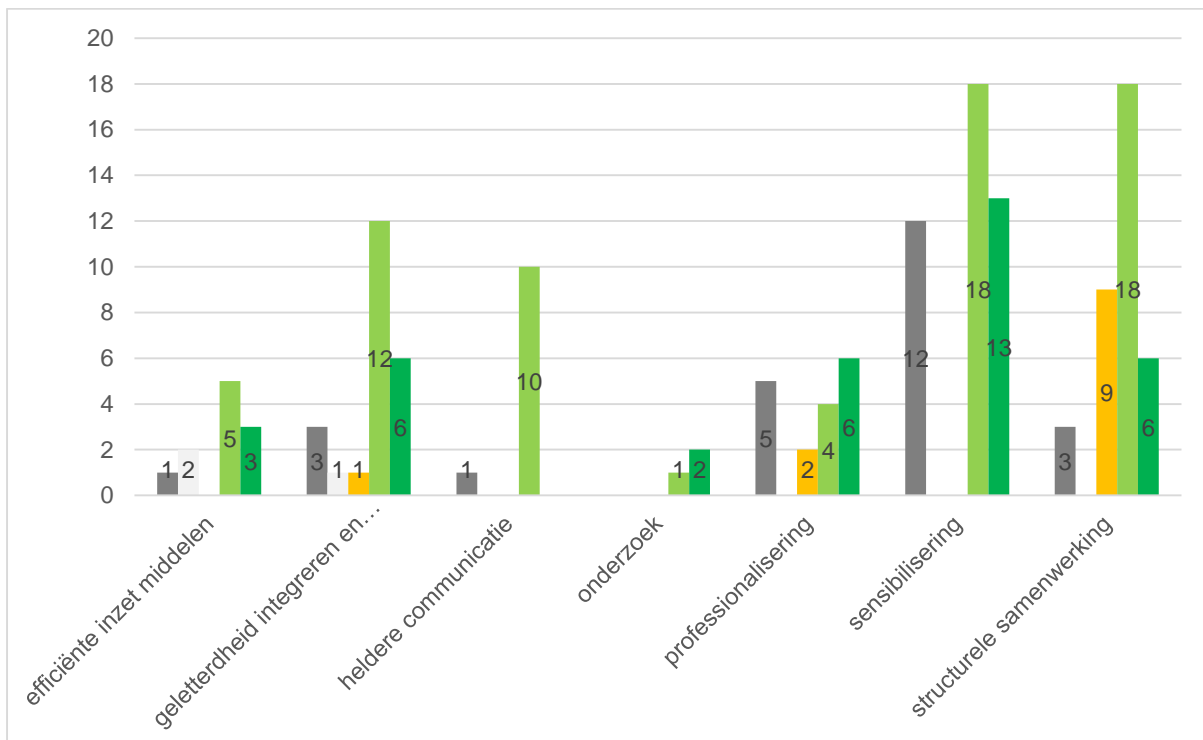
In functie daarvan zijn de **randvoorwaarden niet evenwichtig verdeeld. De kritieke sleutelfactoren sensibilisering en samenwerking zijn nadrukkelijk dominant, terwijl onderzoek, efficiënte inzet van middelen en professionalisering ondervertegenwoordigd zijn.** Een opmerkelijke bevinding ook is dat er geen structurele verankering blijkt van acties rond **heldere communicatie** in naam van het Strategisch Plan. **Het Strategisch Plan stimuleert te weinig de educatieve en materieel-economische voorwaarden om tot structurele processen te komen in de lokale praktijk.** Een diepere analyse van deze randvoorwaarden via focusgroepen zou hier een beter licht op kunnen werpen, maar was praktisch onhaalbaar.

Figuur 61 Verankering per kritieke succesfactor, procentueel bekeken.

Op onderstaande grafiek wordt duidelijk bij welke kritieke succesfactoren de klemtonen liggen. De nadruk ligt overduidelijk vooral bij sensibilisering (totaal van 43 acties) en structurele samenwerking (36 acties).

Figuur 7 Verankering van kritieke succesfactoren (n=144).

Aanbevelingen

Op basis van het bovenstaande, willen we ook de brug slaan naar het volgend Strategisch Plan Geletterdheid. Hieronder sommen we een aantal aanbevelingen op die in dat proces kunnen worden meegenomen:

- Wetenschappelijk onderzoek blijven betrekken en kleinere intervallen van datareeksen rond laaggeletterdheid;
- Re-evalueren van (nieuwe) relevante onderzoeken in het kader van de monitoring;
- Meenemen van andere relevante beleidsdomeinen;
- Haalbaarheid en relevantie van streefcijfers re-evalueren;
- Niet-rapportage evalueren en remediëren;
- Blijven inzetten op structurele verankering, en daarbij méér en gericht inzetten op de randvoorwaarden;
- Na de wetenschappelijke methode in dit Plan, ook kijken naar het ontwikkelen van een implementatiemodel;
- Hoewel het Plan vooropstelde met SMART-geformuleerde engagementen te werken, is dit in praktijk niet altijd zo. Dit is belangrijk voor een vergelijking van data over de tijd;
- Participatief proces behouden. De bevraging van laaggeletterden zelf optimaliseren zodat deze effectief bruikbaar wordt;
- Budgetneutraliteit en takenpakket planleider.

Literatuurlijst

- Beleidsvaluatie 'Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen' 2012-2016 Eindrapport. (2016).
Departement Onderwijs en Vorming, Brussel.
- Cincinnati, S., & De Meyer, I. (2011). *VAARDIG GENOEG VOOR DE 21STE EEUW? De eerste Vlaamse resultaten bij PIAAC*.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches* (3e ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- da Costa, P., Rodrigues, M., Vera-Toscano, E., & Weber, A. (2014). *Education, Adult Skills and Social Outcomes. Empirical evidence from the Survey on Adult Skills (PIAAC 2013)*. Luxembourg: Joint Research Center European Commission.
doi:10.2788/66192
- De Greef, M., & Segers, M. (2016). *Van gezonde taal tot familietaal naar werktal. Een literatuuronderzoek naar de problematiek van taal en impact van specifieke taalprogramma's in zes levensdomeinen*. Maastricht: Maastricht University.
- De Meyer, I., Janssens, R., & Warlop, N. (2018). *Leesvaardigheid van 15-jarigen. Vlaams rapport PISA 2018*. Universiteit Gent, Vakgroep Onderwijskunde.
- De Peuter, B., De Smedt, J., & Bouckaert, G. (2007). *Handleiding beleidsevaluatie. Deel 1: Evaluatiedesign en -management*.
- Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change* (4th Edition ed.). New York, London: Teachers College Press.
- Kemmis, S., Wilkinson, J., Edwards-Groves, C., Hardy, I., Grootenboer, P., & Bristol, L. (2014). *Changing practices, changing education*. Singapore: Springer.
- Kitzinger, J. (1995, Juli 29). Qualitative Research: Introducing focus groups. *BMJ*, 299-311.
doi:10.1136/bmj.311.7000.299

- Leemans, G. (2022). *Schoolvernieuwing voor 'wicked problems'. Naar een aanpak voor de transformatie van 'sociale praktijken' vanuit een 'whole school approach'*.
doi:10.13140/RG.2.2.31007.02724
- Merchie, E., Tuytens, M., Devos, G., & Vanderlinde, R. (2015). *Eindrapport van de kortlopende O&O-onderzoeksopdracht: Indicatoren voor de effectiviteit van professionaliseringsinitiatieven*. Universiteit Gent, Vakgroep Onderwijskunde.
- Miles, M., & Ekholm, M. (1991). Will New Structures Stay Restructured?, (p. 21). Chicago.
- Patton, M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health Serv Res.*, 34(5), 1189-1208.
- Rossi, P., Lipsey, M., & Freeman, H. (2003). *Evaluation: A Systemic Approach* (Seventh Edition ed.). London: Thousand Oaks.
- Schiepers, M., Gillard, E., Strobbe, L., & Vandommele, G. (2017). *Geletterdheid in Vlaanderen gewikt en gewogen. Recepten voor een krachtig geletterdheidsbeleid*. Centrum voor Taal en Onderwijs, Leuven.
- Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and How it Changes*. SAGE Publications Ltd.
doi:https://dx.doi.org/10.4135/9781446250655
- (2017). *Strategisch Plan Geletterdheid 2017-2024*. Departement Onderwijs & Vorming, Brussel.
- Verbiest, E. (2014). *Leren innoveren: een inleiding in de onderwijsinnovatie* (Tweede, licht herziene druk ed.). Antwerpen: Garant.
- Welch, D. (2017). Behaviour change and theories of practice: Contributions, limitations and developments. *Social Business*, 7(3-4), 241-261.
doi:10.1362/204440817X15108539431488